

UNDERSTANDING THE AGGRESSION CRIME
IN NATIONAL AND INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

РОЗУМІННЯ ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ
В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ
КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Larysa Chornozub¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-673-7-19>

Abstract. When the Russian Federation carried out the full-scale invasion Ukraine on February 24, 2022 into the Ukrainian territory, such situation violated not only Russian Federation's numerous legal international obligations, which were directed to guarantee Ukrainian territorial integrity and peace, but led also to increasing interest in crimes against international law, peace and security of humanity, as a just response to such international legal violations, that Russian Federation committed. As this work's part, we decided to conduct a study of the aggression crime, taking into account the international and national aspects. National legislation provides this criminal offense in Art. 437 of the Ukrainian Criminal Code. The article has been changed, on October 9, 2024, which necessitated a new scientific rethinking of its individual provisions. *The purpose* of the paper is a systematic and comprehensive analysis of the aggression crime composition from theoretical, normative and practical positions in the international and national aspects. For the achieving such goal, we set the following tasks: to highlight the aggression crime normative regulation features taking into account text of current Ukrainian criminal and criminal procedural legislation; to make description of the main elements, which the criminal offense, provided in Art. 437 of the Ukrainian Criminal Code, composition includes; to reflect the theoretical issues, which contains the individual categories understanding in the framework of Art. 437 of the Ukrainian Criminal Code; to outline the main positions of Ukrainian judicial practice,

¹ Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Legal Theoretical, Constitutional and Civil Jurisprudence,
Mykolaiv Institute of Law of the National University «Odesa Law Academy», Ukraine

which is related to criminal liability for committing a criminal offense provided in Art. 437 of the Ukrainian Criminal Code; to characterize the aggression crime understanding in the text of the international regulatory sources; to investigate the theoretical aspect of aggression crime understanding as a criminal offense in international legislation; to analyze the bringing to justice issues for the aggression crime in the practice of international judicial institutions. *Methodology* of the study is based on the methods of aggression and analysis, deduction and induction, the method of judicial statistics and the formal-logical method. *Results* of the survey describes a new scientific problems approach of regulating the aggression crime in both international and national criminal law. The main features of understanding the aggression crime were highlighted by the author from three key positions: 1) regulatory regulation; 2) theory; 3) judicial practice. *Practical implications*. This scientific research conducted the results, that, primarily, can be used in the international tribunal creating, that be convened to bring to justice those persons, who are responsible for Russian aggression against Ukraine. The work also considered a large number of debatable theoretical approaches to the correct aggression crime understanding in both international and national criminal law. *Value/originality*. The originality and value of the work lies in the fact that the features of the aggression crime normative regulation of the of aggression for the first time were outlined systematically in the current national criminal and criminal procedural legislation, were characterized the main elements of the aggression crime offense, the system of signs of war as a category in theory was identified, the criteria for distinguishing the main categories related to the crime of aggression were established, and were described the main trends of Ukrainian judicial practice regarding bringing perpetrators to criminal liability for committing a criminal offense provided for in Art. 437 of the Ukrainian Criminal Code.

1. Вступ

Актуальність дослідження та новизна обраної теми. 24 лютого 2022 року російська федерація здійснила повномасштабне вторгнення на територію України, що не лише порушило численні міжнародно-правові зобов'язання російської федерації щодо гарантування миру та територіальної цілісності України, а й зумовило підвищений інтерес

до злочинів проти миру, міжнародного правопорядку та безпеки людства, як справедливої реакції на такі міжнародно-правові порушення, вчинені російською федерацією.

В рамках цієї роботи ми вирішили дослідити злочин агресії з національних та міжнародних позицій. На рівні національного законодавства це кримінальне правопорушення передбачено у ст. 437 Кримінального кодексу України (далі – КК України). 9 жовтня 2024 року дана стаття була викладена зі змінами, що зумовило необхідність нового наукового переосмислення окремих її положень.

Метою дослідження є комплексний та системний аналіз складу злочину агресії з нормативних, теоретичних та практичних позицій в національному та міжнародному аспекті.

Для того, аби досягнути мету, яка була вище зазначена, ми визначили перед собою наступні **завдання**:

- окреслити особливості нормативної регламентації злочину агресії в рамках чинного українського кримінального та кримінально-процесуального законодавства;
- визначити основоположні елементи складу кримінального правопорушення, яке є закріпленим у ст. 437 КК України;
- відобразити проблематику теоретичного аспекту розуміння окремих категорій, які вживаються в рамках ст. 437 КК України;
- викласти основні позиції української судової практики у формі вироків, якими було притягнуто винних до кримінальної відповідальності за те, що вони вчинили кримінальне правопорушення, що є закріпленим у ст. 437 КК України;
- охарактеризувати розуміння злочину агресії в міжнародних нормативних джерелах;
- дослідити теоретичний аспект розуміння злочину агресії як міжнародного кримінального правопорушення;
- проаналізувати проблематику притягнення до відповідальності за злочин агресії в практиці міжнародних судових установ.

До методологічної бази дослідження належали методи синтезу та аналізу, дедукції та індукції, метод судової статистики та формально-логічний метод. Метод синтезу дозволив підсумувати результати дослідження та системно їх викласти у вигляді висновків до роботи. Метод аналізу був застосований для виокремлення нормативних поло-

жень щодо регламентації злочину агресії в чинному українському кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві. Метод дедукції був використаний для висвітлення проблематики притягнення до відповідальності за злочин агресії в практиці міжнародних судових установ. За допомогою методу індукції ми комплексно виклали міжнародні нормативні джерела, присвячені регламентації злочину агресії. Метод судової статистики дозволив проаналізувати та викласти в роботі основні підходи правозастосовної практики у вироках судів щодо притягнення до кримінальної відповідальності винних за те, що ними було вчинено кримінальне правопорушення, яке є регламентованим у ст. 437 КК України. Формально-логічний метод застосовувався для висвітлення окремих елементів складу кримінального правопорушення (злочину) агресії.

Дослідження поділено на два розділи, а саме – розуміння злочину агресії в національному (українському) та міжнародному аспектах. Кожен розділ складається з підрозділів, присвячених питанням нормативної регламентації злочину агресії, його теоретичного осмислення та позицій судової практики щодо притягнення винних за вчинення злочину агресії на рівні національного (українського) та міжнародного законодавства. Такий підхід дозволив нам висвітлити основні особливості розуміння злочину агресії з трьох ключових позицій: 1) нормативна регламентація; 2) теорія; 3) судова практика.

2. Розуміння злочину агресії

в національному кримінальному законодавстві України

2.1. Нормативний аспект регулювання злочину агресії

в національному кримінальному законодавстві України

2.1.1. Особливості регулювання злочину агресії

в чинному Кримінальному кодексі України

В рамках українського кримінального законодавства злочин агресії є регламентованим у ст. 437 КК України.

До складу даної статті належать дві частини, якими передбачено два самостійні склади кримінальних правопорушень (злочинів). В даному контексті ми б хотіли підкреслити, що ч. 2 ст. 437 КК України не належить до кваліфікованого складу кримінального правопорушення (злочину), як це часто буває в інших нормах, які розташовані у

Особливій частині КК України – ця норма є абсолютно самостійною, хоча й охоплюється поняттям «злочин агресії».

Ч. 1 ст. 437 КК України присвячена «плануванню, підготовці або розв'язуванню агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій», а ч. 2 ст. 437 КК України – «ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій» [1].

В той самий час, Загальною частиною КК України є передбачено ряд норм, які також мають відношення до ст. 437 КК України. Проведемо їх дослідження.

Для початку опишемо ч. 2 ст. 8 КК України. Ця стаття регламентує чинність закону про кримінальну відповідальність щодо випадків, коли кримінальні правопорушення вчиняються за межами України іноземцями чи особами без громадянства.

Якщо особи без громадянства чи іноземці, які не проживають в Україні постійно, та при цьому ними було вчинено злочин, що регламентований ст. 437 КК України – вони в Україні підлягають кримінальній відповідальності відповідно до норм КК України, оминаючи вимоги, які містяться у ч. 1 ст. 8 КК України. Такі особи не підлягають передачі міжнародній судовій установі чи іноземній державі, якщо особи без громадянства чи іноземці перебувають на українській території, для того, аби вони понесли кримінальну відповідальність чи якщо було відмовлено у їх видачі [1].

9 жовтня 2024 року Розділ VI «Співучасть у кримінальному правопорушенні» у КК України з'явилася ст. 31¹, яка є присвяченою кримінальній відповідальності таких суб'єктів, як військові командири, інші особи, що діють фактично як військові командири, а також – інші начальники [1].

Проаналізувавши зміст ст. 31¹ КК України, можна констатувати – вона полягає в особливостях причинно-наслідкового зв'язку між контролем військових командирів, іншими особами, що діють фактично як військові командири та інших начальників та вчинення злочинів їх підлеглими. Зміст ст. 31¹ КК України передбачає, що ці суб'єкти несуть кримінальну відповідальність (і в рамках ст. 437 КК України включно) щодо вчинення їх підлеглими конкретно вказаних злочинів [1].

Також у ст. 31¹ КК України закріплена примітка, де описано розуміння військових командирів, інших осіб, що діють фактично як військові командири та інших начальників [1].

Далі коротко охарактеризуємо ст. 49 КК України, що присвячена ситуаціям, коли особа, у зв'язку з тим, що закінчуються строки давності, звільняється від кримінальної відповідальності. В тексті ч. 5 даної статті йдеться про те, що не підлягає застосуванню давність у випадку вчинення ряду порушень кримінального права. Передбачена там і ст. 437 КК України [1].

Текст ч. 4 ст. 68 КК України регламентує особливості призначення покарання за кримінальне правопорушення, яке не було закінчено, та за кримінальне правопорушення, яке було вчинено у співучасті. У ній чітко прописано, що особі, яка винна у готуванні чи замаху на злочин, що передбачений ст. 437 КК України, може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі [1].

Ч. 1 ст. 69 КК України стосується заборони для судді призначати покарання, яке являється більш м'яким, ніж воно є регламентованим законом у ситуаціях, коли обвинувачений вчинив злочин за ст. 437 КК України [1].

У тексті ч. 6 ст. 80 КК України йдеться про випадки, коли особу можуть звільнити від відбування покарання у зв'язку з тим, що закінчилися строки давності виконання обвинувального вироку. У цій нормі чітко прописано, що щодо ст. 437 КК України давність не підлягає застосуванню [1].

В рамках п. 4 ч. 1 ст. 96³ КК України, серед підстав застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, є випадок, коли її уповноважена особа вчиняє в інтересах та від імені юридичної особи кримінальне правопорушення, регламентоване ст. 437 КК України [1].

Якщо уповноважена особа юридичної особи є винною у вчиненні кримінального правопорушення, що міститься у ст. 437 КК України, суд, згідно з ч. 1 ст. 96³ КК України, має застосувати до неї такий захід кримінально-правового характеру, як ліквідація [1].

Отже, можна виокремити наступні особливості регламентації злочину агресії в чинному українському кримінальному законодавстві:

– ч. 2 ст. 437 КК України не належить до кваліфікованих складів кримінального правопорушення (злочину), як це часто буває в інших нормах, що розташовані в Особливій частині КК України – досліджу-

вана норма є абсолютно самостійною, хоча й охоплюється поняттям «злочин агресії»;

– особливості, пов’язані з чинністю закону про кримінальну відповідальність щодо випадків, коли кримінальні правопорушення було вчинено особами без громадянства чи іноземцями за межами України;

– особливості притягнення військових командирів, інших осіб, що фактично є прирівняними до військових командирів, а також – інших начальників до кримінальної відповідальності;

– особливості, пов’язані з підставами притягнення до кримінальної відповідальності у ситуаціях, коли закінчуються строки давності;

– особливості щодо того, коли призначається покарання за кримінальне правопорушення, яке не було закінчено;

– особливості призначення більш м’якого покарання, ніж воно є передбаченим законом;

– особливості випадків, коли особа може підлягати звільненню від відбування покарання через те, що строки давності, протягом яких обвинувальний вирок може бути виконаний, закінчилися;

– особливості підстав застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

2.1.2. Особливості регулювання злочину агресії

в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України

Ч. 6 ст. 176 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) регламентує специфіку застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою для ситуацій, коли особа є підозрюваним або обвинуваченим у вчиненні злочину, який є закріпленим у ст. 437 КК України. Для того, аби цей механізм працював, потрібна певна сукупність умов, а саме – наявність дії воєнного стану та ризиків, передбачених у ст. 177 КПК України [2].

Ст. 183 КПК України, яка є присвячена триманню під вартою, передбачає, що, якщо суд або слідчий суддя, під час дії воєнного стану, постановляє ухвалу, якою запобіжний захід у виді тримання під вартою підлягає застосуванню, вони мають право не вказувати розмір застави, якщо мова йде про злочин за ст. 437 КК України. При цьому суд або слідчий суддя мають брати до уваги зміст ст. 177 та ст. 178 КПК України [2].

Ч. 8 ст. 214 КПК України стосується порядку внесення прокурором або слідчим відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про юридичну особу, якщо до неї мають бути застосовані заходи кримінально-правового характеру. Дані відомості підлягають внесенню негайно, після того, як особі було вручено повідомлення про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення від імені та в інтересах юридичної особи. Така нормативна вимога, серед інших кримінальних правопорушень, стосується і злочину, закріпленого у ст. 437 КК України. Юридична особа має бути повідомлена письмово прокурором або слідчим про те, що були внесені відповідні відомості, не пізніше, як настане наступний робочий день. Разом з відповідним кримінальним провадженням, у якому особу було повідомлено про підозру, відбувається і провадження щодо юридичної особи [2].

В рамках ст. 216 КПК України, яка стосується підслідності, прописано, в ч. 2, що слідчі органів безпеки проводять досудове розслідування кримінального правопорушення, яке є закріпленим у ст. 437 КК України [2].

Далі зупинимося на вимогах ст. 297¹ КПК України, що регламентує загальні положення спеціального досудового розслідування. Ч. 2 розглядуваної статті передбачає, що ухвала слідчого судді є підставою для того, аби здійснювати спеціальне досудове розслідування, серед інших кримінальних правопорушень, і за ст. 437 КК України [2].

Проте для проведення спеціального досудового розслідування в рамках ст. 297¹ КПК України існує ряд нормативних вимог: 1) підозрюваний (виключення становлять неповнолітні) має переховуватися як від суду, так і від органів слідства на території України, що є тимчасово окупована або на території держави, яка була визнана Верховною Радою України державою-агресором; 2) мета такого переховування є уникнення кримінальної відповідальності та, якщо підозрюваного було оголошено в міжнародний розшук [2].

Таким чином, особливості нормативного регулювання злочину агресії в тексті чинного українського кримінально-процесуального законодавства полягають в наступному:

– особливості, пов'язані з застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою у випадку, коли особа є підозрюваним або обвинуваченим у вчиненні злочину, що міститься у ст. 437 КК України;

– специфіка порядку внесення прокурором або слідчим відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про юридичну особу, якщо до неї мають бути застосовані заходи кримінально-правового характеру;

– особливості підслідності;

– особливості здійснення спеціального досудового розслідування.

2.2. Розуміння злочину агресії в теорії кримінального права України

2.2.1. Загальна характеристика складу злочину агресії

Традиційно, склад злочину агресії складається з об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єкта.

Охарактеризуємо ці елементи більш детальноше.

Об'єкт злочину агресії. В науково-практичних коментарях зустрічаємо позиції, що безпосереднім об'єктом злочину агресії є мир між державами та народами [3] або просто мир [4]. Тут важливо відзначити, що мир також є і родовим об'єктом злочину агресії.

Проте в рамках розуміння безпосереднього об'єкта злочину агресії варто розуміти – йдеться про стан відсутності збройних конфліктів між державами, який забезпечується дотриманням принципів, розроблених міжнародним правом, зокрема, якими забороняється застосування в міжнародних відносинах сили або погрози силою.

Специфіка безпосереднього об'єкта злочину, що має відношення до ст. 437 КК України, полягає в тому, що він не є обмежений національними інтересами окремої держави і має наднаціональний (універсальний) характер, оскільки охоплює блага, що визнаються цінністю для всього міжнародного співтовариства.

Об'єктивна сторона злочину агресії. Об'єктивну сторону злочину агресії складають наступні дії:

1) планування агресивної війни чи воєнного конфлікту (ч. 1 ст. 437 КК України). Планування слід розуміти як формування системи або комплексу заходів, окремих дій чи операцій, а також визначення стратегії і/або тактики майбутньої протиправної діяльності: а) щодо підготовки, ведення та розв'язування агресивної війни; б) щодо розв'язування і підготовки здійснення агресивних воєнних

дій і воєнного конфлікту [3]. В той самий час процес планування воєнного конфлікту чи агресивної війни передбачає розроблення впорядкованої моделі діяльності, яка визначає послідовність, строки, порядок та інші істотні умови їх підготовки і початку (зокрема, формулювання політичної концепції війни, обґрунтування її ідеї, розробка стратегічних і тактичних засад мобілізації та старту воєнних дій і так далі) [4];

2) підготовка агресивної війни чи воєнного конфлікту (ч. 1 ст. 437 КК України). Підготовка полягає у діях, які є спрямованими на те, щоб створити умови для ведення чи розв'язування воєнного конфлікту або агресивної війни. Вона може проявлятися у нарощуванні військового потенціалу, спеціальній підготовці та передислокації збройних сил, накопиченні озброєння, боєприпасів і паливних ресурсів, процесу проведення розвідувальних заходів, впливі на населення на ідеологічному рівні та інших заходах забезпечення. До підготовчих заходів також належить поширення дезінформації з метою приховування реальних намірів та інших дій [3]. Загалом підготовка включає попереднє забезпечення засобами ведення війни, концентрацію військ на визначених напрямках, активізацію розвідувальної діяльності, формування ворожого ставлення населення до інших держав та знищення перешкод, які теоретично можуть завадити не лише вторгненню, а й будь-якому іншому акту агресії [4];

3) розв'язання агресивної війни чи воєнного конфлікту (ч. 1 ст. 437 КК України). Розв'язування означає безпосередню реалізацію задуму щодо початку воєнного конфлікту або агресивної війни. Воно може виражатися у створенні чи інсценуванні ситуації з конфліктом, формуванні приводу для війни, провокуванні супротивника до застосування зброї тощо [3]. Сутність розв'язування полягає у ліквідації останніх політичних, дипломатичних, ідеологічних та інших стримувальних чинників і відкритті можливостей для розвитку агресії. Практично це може проявлятися, наприклад, коли висувається ультиматум іншій державі, здійснюються провокаційні дії на кордоні або фактично починається воєнне протистояння [4];

4) участь у змові, що спрямована на вчинення дій, передбачених у ч. 1 ст. 437 КК України (ч. 1 ст. 437 КК України). Участь у змові полягає у: а) долучення до досягнення попередньої домовленості між кіль-

кома особами щодо спільної діяльності, спрямованої на планування, підготовку чи розв'язування воєнного конфлікту або агресивної війни; б) приєднання до вже сформованої домовленості. На практиці така змова часто веде до утворення злочинних організацій або організованих груп, а вступ до змови проявляється у включенні до їх складу та подальшій участі у спільній діяльності [3];

5) ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій (ч. 2 ст. 437 КК України). Ведення агресивних воєнних дій або агресивної війни полягає у здійсненні управлінської діяльності, яка є спрямованою на втілення агресивних планів, зокрема здійснення керівництва силами, що залучаються до конфлікту чи війни, на загальному рівні, направлення збройних сил та організацію військових операцій. Такі дії здійснюються вже після початку війни чи конфлікту і можуть передбачати коригування попередніх планів, а також розробка нових підходів до ведення бойових дій [3].

Суб'єктивна сторона злочину агресії. Суб'єктивній стороні злочину агресії притаманним є прямиї умисел.

Інтелектуальний момент прямого умислу полягає у чіткому розумінні особою змісту агресивної політики, характеру воєнних дій, а також того, що вони є протиправними як у національному праві, так і у праві міжнародному. Вольовий момент виражається у цілеспрямованому прагненні реалізувати агресивні наміри, що проявляється в активній поведінці - організації, координації або безпосередній участі у відповідних діях.

Важливою рисою суб'єктивної сторони цього злочину є те, що він характеризується цілеспрямованістю: діяння винного завжди мають спрямованість на те, аби досягнути конкретну мету – вести чи розв'язати воєнний конфлікт чи агресивну війну. Варто враховувати, що мотиви (політичні, ідеологічні, економічні тощо) можуть суттєво різнитися і на кваліфікацію, як правило, не впливають, однак, у процесі призначення покарання, можуть бути враховані.

Суб'єкт злочину агресії. Щодо суб'єкта злочину агресії, то тут позиції в літературі дещо різняться.

Відобразимо деякі з них.

В одному з науково-практичних коментарів, який розкриває зміст ст. 437 КК України, міститься наступна точка зору: «після досягнення

16-річного віку до суб'єктів цього кримінального правопорушення можуть належати службові особи, які наділені відповідними функціями у Збройних Силах або системі органів державної влади, вони володіють повноваженнями щодо вирішення питань управління та планування у військовій сфері, а також інші особи» [3].

В іншому науково-практичному коментарі викладена інша позиція: «суб'єкта злочину можна охарактеризувати як загального. Тим не менш, перші три форми, а також п'яту форму можуть вчинити, зазвичай, лише службові особи Збройних сил України чи інших формувань військової діяльності, а також представники центральних органів виконавчої влади або вищих органів державної влади, що, фактично, є наділеними повноваженнями здійснювати підготовку, планування чи розв'язування як агресивної війни, так і воєнного конфлікту, ініціювати її ведення або віддавати відповідні накази. До таких осіб, зокрема, належать глава держави, секретар Ради національної безпеки і оборони, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил, начальник Генерального штабу, міністр оборони та інші» [4].

В юридичній літературі знаходимо ще один підхід щодо характеристики суб'єкта злочину, який міститься у ст. 437 КК України: «вчинення таких діянь, як підготовка, планування, розв'язування воєнного конфлікту чи агресивної війни, участь у змові з цією метою, а також ведення агресивних воєнних дій або агресивної війни, вимагає наявності у суб'єктів відповідних владних повноважень, ресурсів у сферах внутрішньої політики, міжнародних відносин, економіки, оборони, промисловості та фінансів, або ж такого суспільного статусу, який дозволяє впливати на те, щоб уповноважені особи ухвалювали відповідні рішення. Зокрема, такі особи можуть визначати стратегічний курс розвитку держави та забезпечувати його реалізацію, на міжнародній арені представляти курс державної політики, здійснювати вплив на нормотворчу діяльність, формувати державну політику та ідеологію і забезпечувати її поширення, керувати збройними силами (у тому числі незаконними формуваннями), визначати пріоритети економіки з урахуванням воєнних потреб, забезпечувати фінансування та матеріально-технічне супроводження відповідних заходів» [5].

До кола осіб, які мають такі можливості, належать, зокрема, глави держав і урядів, парламентарі, лідери політичних партій, дипломати, керівники спеціальних служб, військові командири (як офіційних, так і незаконних збройних формувань), керівники органів влади виконавчої, які є відповідальними за реалізацію і формування державної політики у сфері оборони та обігу зброї, а також інші особи, які здійснюють владні чи управлінські функції фактично або можуть впливати на процес прийняття рішень реально у військово-політичній сфері [5].

І наостанок, важливо зазначити розуміння Верховного Суду щодо характеристик суб'єкта злочину за ст. 437 КК України: «діяння, передбачені ст. 437 КК України, можуть бути вчинені особами, які завдяки фактичному становищу або службовим повноваженням здатні здійснювати ефективний контроль за політичними чи воєнними процесами, керувати ними або істотно впливати на них як у межах держави, так і поза ними. Таким чином, для вчинення зазначених дій необхідною є наявність у суб'єкта відповідних повноважень чи ресурсів у ключових сферах державної діяльності або такого статусу, який забезпечує можливість впливу на прийняття рішень компетентними органами та посадовими особами» [6].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що нами було описано основні елементи складу злочину агресії – об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона і суб'єкт. Водночас, розуміння суб'єкту злочину агресії є досить дискусійним, що було відображено в роботі.

2.2.2. Теоретичний аспект розуміння окремих категорій, які вживаються в рамках ст. 437 КК України

Для того, щоб ст. 437 КК України застосовувалася правильно та відповідала критеріям правової визначеності, необхідно надати розуміння окремим категоріям, які містяться в досліджуваній статті. Йдеться, зокрема, про такі терміни, як «воєнний конфлікт», «агресивна війна» та «агресивні воєнні дії».

Тут варто констатувати – кожна з розглядуваних категорій має відношення до розуміння поняття «війна».

Тут слід зауважити наступне – чинне законодавство України не

передбачає нормативного визначення терміна «війна», а тому бажано дослідити теорію, зокрема, не лише юридичну, а й політологічну.

Політологічний енциклопедичний словник розуміє війну крізь призму збройної боротьби між державами (або їх коаліціями) чи етнічними, соціальними та іншими спільнотами [7, с. 79]. За іншим підходом, що міститься у політологічному енциклопедичному словнику, війну розглядають у якості засобу боротьби за захист національних інтересів та за світову гегемонію [7, с. 79].

Політологічний довідник описує війну як соціальне явище, що є однією з форм, яка дозволяє розв'язати економічні, суспільно-політичні, ідеологічні, а також релігійні, національні, територіальні та інші протиріччя, що виникають між народами, державами, класами, націями та соціальними групами з використанням насильницьких засобів [8, с. 76].

С.В. Кульчицький переконаний: війна – це явище соціально-політичне, що становить собою розв'язання економічних, суспільно-політичних, ідеологічних, релігійних, національних, територіальних та інших протиріч між націями, соціальними групами та класами, державами, народами у найбільш гострій формі – за допомогою засобів збройного насильства [9, с. 10].

С. Сірій, керуючись сучасними військово-теоретичними поглядами, розуміє війну як соціально-політичне явище, що має зв'язок з докорінною зміною характеру відносин між народами, державами, націями, соціальними групами та класами та переходом від того, коли протиборчі сторони відмовляються від застосування ненасильницьких способів і форм боротьби та переходять до використання зброї та інших насильницьких засобів для того, аби вирішити певні економічні, суспільно-політичні, ідеологічні, релігійні, національні, територіальні та інші протиріччя. Також С. Сірій підкреслює – незважаючи на все розмаїття підходів до розуміння війни, її зв'язок з політикою є загальноновизнаним [10, с. 126].

С.О. Кириченко, М.М. Лобко та В.М. Семененко переконані, що визначення поняття «війна» у класичному розумінні слід формулювати як специфічне складне суспільно-політичне явище, якому є притаманними свої закони, що є пов'язаними з розв'язком суперечностей

між народами, державами, соціальними та національними групами. У розв'язок таких суперечностей є залученою вся держава та воно зачіпає всі сфери діяльності та життя країни. Збройна боротьба є її основною формою, а збройні сили та інші військові формування є вирішальними та головними засобами її ведення. Під час війни використовують також дипломатичні, економічні, інформаційні, ідеологічні та інші засоби, а також форми боротьби, що їм відповідають [11, с. 10].

Звичайно, для нормативного закріплення розуміння поняття «війна» дані теоретичні розробки є доволі розлогими та нечіткими. Водночас, підсумувавши погляди дослідників, можемо виокремити наступну систему ознак терміну «війна» з доктринальних позицій: 1) війна – це соціально-політичне суспільне явище; 2) сторонами війни можуть бути народи, держави, нації, соціальні групи та класи; 3) чинниками війни можуть бути економічні, суспільно-політичні, ідеологічні, релігійні, територіальні, національні та інші протиріччя; 4) для вирішення вищезазначених протиріччів сторонами війни використовується зброя та інші насильницькі засоби.

Далі, вважаємо за доцільне, відобразити позицію С.О. Кириченко, М.М. Лобко та В.М. Семененко, які слушно відзначають, що війну як форму воєнного конфлікту, покликаною розв'язати міждержавні суперечності за допомогою двостороннього використання воєнної сили, найчастіше характеризує ситуацію, коли запроваджується правовий режим воєнного стану та стан війни (що поширюється на всю територію держави або на більшій її частині) [11, с. 10].

В чинному українському законодавстві міститься нормативне розуміння воєнного стану в текстах двох законів України – Закону України «Про оборону України» (стаття 1) та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (стаття 1).

Провівши порівняльний аналіз цих двох нормативних визначень «воєнного стану», ми дійшли висновку, що, хоча, в цілому, вони є ідентичними, в тексті Закону України «Про правовий режим воєнного стану» є дещо ширшим розуміння воєнного стану, ніж в Законі України «Про оборону України» (див. Таблицю 1).

**Порівняльний аналіз розуміння поняття «воєнний стан»
в текстах законів України – «Про оборону України»
та «Про правовий режим воєнного стану»:
спільні та відмінні характеристики**

Характеристика, за якою здійснюється порівняння	Розуміння характеристик поняття «воєнний стан» в межах Закону України «Про оборону України»	Розуміння характеристик поняття «воєнний стан» в межах Закону України «Про правовий режим воєнного стану»
Спільні характеристики		
Характеристика правового режиму воєнного стану	Особливий правовий режим	
Сфера дії воєнного стану	Територія України або окремі її місцевості	
Випадки, за яких є можливим запровадження воєнного стану	Збройна агресія чи загроза нападу, небезпека для державної незалежності України, територіальної цілісності України	
Характеристика обмеження конституційних свобод і прав громадянина і людини та законних інтересів і прав юридичних осіб	Це обмеження є тимчасовим, причину обмеження становлять відповідні загрози, також обов'язково повинен бути зазначений строк дії таких обмежень	
Відмінні характеристики		
Суб'єкти, які наділяються особливими повноваженнями на період дії воєнного стану	Органи місцевого самоврядування, військовоє командування та органи державної влади	Ті самі суб'єкти + військові адміністрації
Спрямованість повноважень, якими наділяються відповідні суб'єкти	Відвернення загрози та забезпечення національної безпеки	Те саме + усунення загрози безпеки територіальній цілісності України, державній незалежності України, відсіч збройної агресії

Джерело: узагальнено автором на підставі [12; 13]

В контексті розуміння «воєнного стану» доцільно згадати і про змістовне наповнення поняття «особливий період». Згідно зі ст. 1 Закону України «Про оборону України», особливий період – це період, який настає з моменту, коли рішення про проведення мобілізації (крім цільової) було оголошено або таке рішення було доведено до виконавців щодо прихованої мобілізації чи з моменту, коли в Україні чи в окремих її місцевостях запровадили воєнний стан. Розглядуваний особливий період поширює свою дію на час мобілізації, воєнний час, та, після того, як воєнні дії закінчаться, на відбудовний період частково [12].

Водночас підкреслимо – воєнний стан розуміється крізь призму поняття особливий правовий режим, а не особливий період, тому плутати ці поняття не варто.

Пояснити це ми можемо наступним чином: особливому правовому режиму притаманними є система правових норм, які враховують особливості, які виникли через воєнні дії, в той самий час особливий період – це проміжок часу, який характеризується фактичною дією особливого правового режиму воєнного стану.

Далі ми з'ясуємо співвідношення та розмежування термінів «стан війни», «війна» та «воєнний стан».

У власній статті В. Топольницький та Б. Тична описують стан війни як період, тривалістю не більше двох діб, який є необхідним для того, аби в державі запровадити заходи правового режиму воєнного стану, що своєю спрямованістю мають забезпечення оборони України від реальної загрози територіальній цілісності України і її суверенітету чи здійснення акту збройної агресії [14, с. 98].

Схожий підхід виклали у своїй публікації С.О. Кириченко, М.М. Лобко та В.М. Семененко. Науковці зазначили, що сутність оголошення війни становить офіційне та здійснене повідомлення в порядку, який є установлений, однією державою іншій про те, що стан миру між ними припиняється та відбувається перехід до стану війни [11, с. 10].

Тут, для аналізу, відобразимо позицію В. Цицюри. Дослідник переконаний, що для понять «стан війни» та «воєнний стан» об'єднуючим чинником виступає збройний конфлікт (війна), що становить собою комплексне соціальне, політичне та правове явище, яке обумовлює загрозу суверенітету, державній безпеці та територіальній цілісності.

В. Цицюра описує ці поняття з позиції фіксації різних аспектів державної реакції на збройну агресію: «стан війни» – це міжнародно-правовий акт, що припиняє мир між державами; «воєнний стан» – правовий режим всередині держави, покликаний врегулювати функціонування у воєнних умовах державних інституцій [15, с. 56].

На жаль, погодитися з позицією В. Цицюри ми не можемо з наступних причин. По-перше, ми не підтримуємо підхід дослідника, за яким він прирівнює та ототожнює поняття «збройний конфлікт» та «війна», адже в рамках ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» ці поняття розмежовуються (відповідне нормативне положення буде викладено нижче). По-друге, немає жодних підстав для того, аби вважати стан війни міжнародною категорією, а воєнний стан – внутрішньою.

Ми вважаємо, що воєнний стан - це саме правове оформлення, правовий режим стану війни. Тобто стан війни - це фактичні суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі збройною агресією між державами чи іншими суб'єктами, а воєнний стан – це юридична фіксація таких суспільних відносин.

Далі зупинимося на нормативному розумінні збройної агресії. Воно закріплене у ст. 1 Закону України «Про оборону України». Закон України «Про оборону України» передбачає, що збройна агресія – це ситуація, коли інша держава чи група держав застосовують збройну силу проти України. За текстом ст. 1 Закону України «Про оборону України», до збройної агресії проти України належать такі діяння:

– коли на територію України нападають або вторгаються збройні сили, якими керує інша держава або група держав, а також коли частина території України є окупованою чи анексованою;

– блокада повітряного простору, узбережжя чи портів, або випадки, коли збройні сили, що належать іншій державі чи групі держав, порушують комунікацію України;

– коли збройні сили, що належать іншій державі чи групі держав, нападають на військові повітряні, морські чи сухопутні сили або повітряні чи морські флоти України, які є цивільними;

– коли інша держава засилає озброєні групи нерегулярних чи регулярних сил, які вчиняють акти, що застосовують збройну силу проти України, які характеризуються настільки серйозно, що є рівнознач-

ними діям, передбаченим в абзацах п'ятому-сьомому ст. 1 Закону України «Про оборону України», не оминаючи при цьому ситуації, коли у таких діях бере участь третя держава. Те саме стосується і ситуацій, коли зазначені дії вчиняються від імені іншої держави;

– дії іншої держави (держав), якою було надано дозвіл на використання її території, що була надана третій державі в розпорядження, для використання такою третьою державою (державами) для того, аби здійснити дії, які є закріпленими в абзацах п'ятому – восьмому статті 1 Закону України «Про оборону України»;

– коли підрозділи, що належать до відання збройних сил іншої держави чи групи держав, які розташовані на території України з дотриманням вимог міжнародних договорів, що були укладені з Україною, застосовують силу проти третьої держави чи групи чи відбувається інше недотримання умов, що містяться в таких договорах, або коли ці підрозділи продовжують перебувати на українській території після того, як зазначені договори припинили свою дію [12].

Цікаво окреслити, що ст. 1 Закону України «Про оборону України» проводить критерії розмежування розуміння бойових та воєнних дій. Так, за підходом законодавця, бойові дії описані у якості форми застосування військових частин, з'єднань, підрозділів (інших засобів і сил) поліції особливого призначення Національної поліції України, Збройних Сил України, інших складових сил оборони для того, аби вирішити бойові (спеціальні) завдання самостійно або в операціях протягом періоду, коли надається відсіч збройної агресії проти України чи відбувається нейтралізація (ліквідація) збройного конфлікту, виконуються інші завдання з застосуванням будь-яких видів озброєння (зброї). Воєнні ж дії – це застосування сил безпеки та сил оборони організовано для того, аби виконати завдання щодо оборони України [12].

І, завершуючи опис термінів, які опосередковано чи прямо мають відношення до понять, що використовуються у ст. 437 КК України, згадаємо про ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», де закріплені поняття воєнного та збройного конфлікту. Отже, воєнний конфлікт – це форма, яку використовують для розв'язання внутрішньодержавних або міждержавних суперечностей, яким є притаманними двостороннє застосування воєнної сили. До основних видів воєнного конфлікту належать збройний конфлікт та війна. Збройний

конфлікт - це зіткнення збройного характеру між сторонами, що ворогують, в рамках території однієї держави (досить поширеними є випадки, коли такі сторони отримують підтримку зовні, збройний конфлікт на внутрішньому рівні) або між державами (збройний конфлікт на кордоні держав, збройний конфлікт на міжнародному рівні) [16].

Таким чином, можна дійти наступних висновків – чинне законодавство України, в контексті ст. 437 КК України, передбачає нормативне розуміння лише терміну «воєнний конфлікт». Водночас нормативного закріплення термінів «агресивні воєнні дії» та «агресивна війна» в чинному законодавстві України немає, що потребує подальших наукових розробок.

2.3. Кримінальна відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 437 КК України: позиція судової практики

В даному підрозділі монографічного дослідження ми проаналізуємо окремі вироки з Єдиного державного реєстру судових рішень, в яких мова йде про притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, що є регламентованим у ст. 437 КК України.

У процесу пошуку в Єдиному державному реєстрі судових рішень, за період з 1 січня 2019 року, за даною категорією справ було знайдено лише 5 вироків, на аналізі яких ми і зупинилися в роботі.

Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 20 січня 2026 року.

Даним вироком генерал-майора РФ було притягнуто до кримінальної відповідальності, а діяння винного було кваліфіковано за ч. 2 ст. 28 ч. 2 ст. 437 КК України [17].

Суд встановив, що винний діяв з представниками вищого військово-політичного керівництва рф за попередньою змовою. Щодо цих осіб, то вже було скеровано до суду обвинувальні акти щодо них. Також винний вчинив протиправні діяння разом з особами, яких досудовому розслідуванню не вдалося встановити Винний усвідомлював, що його власні дії є явно злочинними, тим не менш він проводив на території Херсонської області агресивні воєнні дії, залучаючи військовослужбовців зс рф, які були йому підпорядковані [17].

В першу чергу, суд, у якості доказів, дослідив посадові обов'язки винного для того, аби факт можливості ведення агресивних воєнних дій був доведений. Також судом були розглянуті публікації в соціальній мережі «Телеграм», показання свідків, рапорти, списки особового складу, протоколи огляду документів та приміщень, відео-ролики на сайті «Youtube» [17].

Також варто зосередити увагу на тому, що формула кваліфікації дій винного, зазначена у вирокі, є некоректною. Так, судом діяння винного було кваліфіковано за ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437 КК України. За загальними правилами кваліфікації, розробленими теорією кримінального права, що підтверджується правозастосовною практикою, при кваліфікації діянь винного чи винних посилення на ст. 28 є зайвим. Про це йдеться, зокрема, у судовій практиці Касаційного кримінального суду (наприклад, у справі № 163/2670/21, № 459/176/23 у постанові від 10.12.2024) - посилення у формулі кваліфікації на статтю 28 КК України, де регламентовано форми співучасті, не потрібно. Зазвичай, статті з Загальної частини КК України підлягають згадці у формулі кваліфікації лише для стадій злочину (ст. 15 КК України) або ролей, крім виконавця (ст. 27 КК України).

Підкреслимо – розгляд даної кримінальної справи відбувався в порядку «in absentia» – за відсутності обвинуваченого [17].

Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 14 січня 2026 року.

В досліджуваній кримінальній справі йдеться про притягнення до кримінальної відповідальності генерал-полковника рф, у діяннях якого вбачався склад кримінального правопорушення, що міститься у ч. 2 ст. 437 КК України [18].

Одразу відзначимо, що в цій справі, так само як і в попередній, відображена некоректна формула кваліфікації діянь винного – з посиленням на ст. 28 КК України, що, згідно з правозастосовними та доктринальними позиціями, є зайвим.

Суд зазначив, що винний перебував у місці, яке не було встановлено, так само як і час (не був встановлений), проте подія кримінального правопорушення настала не пізніше 24.02.2022 року. Винний діяв у змову з іншими особами, усвідомлював значення своїх діянь та настання можливих наслідків, а також прагнув, щоб вони настали,

реалізував власний злочинний умисел, що мав спрямованість на те, аби на українській території провадити агресивні воєнні дії задля того, щоб досягнути «цілі СВО», знищити суверенітет України, окупувати українські території, використав власні владні повноваження, керуючись при цьому планом вторгнення на українську територію, що був складений заздалегідь, забезпечив процес незаконного перетину військами національної гвардії рф українського адміністративного кордону [18].

Доказову базу становили схожі докази, як у попередній справі, – публікації в мережі Інтернет, протоколи оглядів місця події, показання свідків, відео-ролики на сайті «Youtube», довідка військових спеціалістів Міжвідомчої робочої групи при Офісі Генерального прокурора [18].

Цікавими у даній справі є аргументи суду щодо суб'єкта кримінального правопорушення, яке міститься у ст. 437 КК України. Суд у тексті вироку зазначив про таке: «військові спеціалісти Міжвідомчої робочої групи при Офісі Генерального прокурора дослідили та проаналізували конкретні акти права рф та вилучили трофейні документи, які допомогли відтворити схему підпорядкування засобів, сили та органів управління, що є призначеними для вторгнення на українську територію в межах «СВО». Засоби та сили військ національної гвардії рф входили до складу угруповань сил (військ) збройних сил рф та діяли на певних операційних напрямках, були їм оперативно підпорядковані та завдання виконували в їх інтересах.

[...].

Суд переконаний, що оскільки винний був командувачем Угрупування сил (військ) «ЮГ», яке входило до складу національної гвардії рф, та забезпечував втілення спеціальних завдань тими підрозділами, що перебували в його підпорядкуванні та сфері його відповідальності, що зумовило поранення та загибель людей, включаючи дітей та жінок, пошкодження та знищення майна людей і цивільних об'єктів, застосовував заходи заохочення до осіб, якими такі дії були безпосередньо вчинені, є свідченням того, що винний якраз і належить до осіб, які здатні чинити вплив на формування у свідомості українських громадян, що мешкають на територіях підконтрольних, так званої «рабської покорності», що характеризує населення рф, що має на меті позбавити український народ самоідентичності» [18].

Розгляд цієї кримінальної справи також відбувався в порядку «in absentia» – обвинувачений був відсутнім [18].

Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 5 листопада 2025 року.

У справі, що досліджується, винному інкримінували ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 437 КК України: винний, перебуваючи на посаді капітана вантажного морського судна, діяв умисно та з усвідомленням явної злочинності своїх дій, втілював рішення, яке було прийнято представниками політичного вищого керівництва рф, щодо ведення агресивної війни, з метою забезпечення знаряддями та засобами для ведення агресивної війни проти України, забезпечив транспортування озброєння, засобів ураження незаконно та іншої військової техніки з Арабської Республіки до рф для того, щоб потім використати її у веденні агресивної війни, спрямованої проти України» [19].

В даній справі доказова база відрізняється від попередніх. Основними доказами тут виступали дані рапортів, дані судової ролі, дані інформаційної довідки, дані протоколу, що містив результати проведення негласної (слідчої) розшукової дії [19].

У тексті вироку йдеться про наступне: « суд дослідив докази, які дозволили встановити умисел винного, який був спрямований на пособництво у веденні агресивної війни зс рф та політичним вищим керівництвом рф, адже винний був капітаном судна та наділений владними повноваженнями, на судні, яке було ввірено йому, діяв від імені держави, ніс відповідальність за всі процеси, що сталися на судні та мали зв'язок з ним, включаючи заходи в порти, розвантаження та завантаження вантажів, підписання і складання документів, мав відповідальність за те, щоб майно було збережено, видавав накази для членів екіпажу.

Це дозволяє констатувати – винний володів службовими повноваженнями, адже був капітаном судна, контролював процес перевезення військової техніки, включаючи її розвантаження та завантаження, використовуючи засоби для маскування через вимкнення системи радіопеленгування, що дозволяє ідентифікувати судно, для того, щоб унеможливити автоматичний обмін даних, які є необхідними для того, аби спостерігати у режимі реального часу за рухом судна, використовуючи супровід військового корвету, тому винний усвідомлював – він

здійснює транспортування вантажу, що призначений для військових цілей, засобів озброєння, ураження, військової техніки, також винний знав, що збройні сили рф здійснили повномасштабне вторгнення, і що вантаж, який винний транспортує, підрозділи зс рф будуть використовувати у якості знарядь і засобів ведення проти України агресивної війни» [19].

У цій кримінальній справі обвинувачений також був відсутній – справа розглядалася в порядку «in absentia» [19].

Вирок Святошинського районного суду міста Києва від 2 жовтня 2025 року.

В цій кримінальній справі йшлося про інкримінування винному вчинення двох кримінальних правопорушень. Формула кваліфікації мала наступний вигляд - ч. 3 ст. 332 КК України та ч. 5 ст. 27, ст. 437 КК України.

Текст вироку є наступного змісту: «порушуючи вимоги міжнародного права та українського законодавства винний перебував на посаді голови правління – генерального директора товариства «Аерофлот –російські авіалінії» (далі – ПАТ «Аерофлот»), та був, відповідно, службовою особою, діяв умисно, керуючись корисливими мотивами, задля того, аби зазначена авіакомпанія отримала прибуток, користуючись власним службовим становищем, перебуваючи у попередній змові зі заступником генерального директора та іншими особами, яких досудовому розслідуванню встановити не вдалося, здійснив організацію незаконного переправлення через український державний кордон осіб, а саме – з території рф та територію півострова Крим, який є тимчасово окупованим, а також у зворотному напрямку. Також винний здійснював керівництво такими діями.

Згідно зі статутними документами ПАТ «Аерофлот» винний як генеральний директор і голова правління був наділений повноваженнями керувати поточною діяльністю товариства згідно з основними цілями його діяльності, а саме – одержання прибутку від авіаційного перевезення багажу, пасажирів, пошти, вантажів по внутрішнім і міжнародним авіалініям.

Для того, аби такі цілі було досягнуто, винний, як генеральний директор та голова правління, здійснюючи поточне керівництво авіакомпанією, володів повноваженнями, які робили можливим визна-

чення винним політики діяльності авіакомпанії, втілювати заходи для того, щоб реалізувати управлінські рішення та здійснювати контроль етапів, на яких перебуває їх виконання, до таких повноважень належали: призначення собі заступників та визначення повноважень, якими вони наділялися, розмежування між ними обов'язків; право на розпорядження майном товариства для того, аби забезпечити його поточну діяльність; право на видання доручень, наказів і вказівок, які працівники ПАТ «Аерофлот» мають обов'язково виконувати; здійснення керування роботою структурних підрозділів, які належать до авіакомпанії, гарантування їх взаємодії, винесення на розгляд правління товариства питань, з яких найбільш суттєві підлягають оформленню вказівками чи наказами генерального директора і так далі.

Заступник генерального директора та інші працівники авіакомпанії з числа керівників були безпосередньо підпорядковані винному, генеральному директору – голові правління. До їх обов'язків належало забезпечення виконання та організації польотів та гарантування належного рівня їх безпеки.

Отже, винний, генеральний директор – голова правління, був не лише службовою особою авіакомпанії, а й був наділений вирішальними організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими повноваженнями, які дозволяли визначати напрямок поточної діяльності авіакомпанії для того, щоб остання отримала прибуток від перевезень комерційного характеру, у винного була можливість здійснювати вплив на те, щоб необхідні рішення були прийняті, а також здійснювати контроль виконання цих рішень, при чому як одноособово, так і за участю правління як виконавчого колегіального органу» [20].

Щодо інкримінування винному пособництва у вчиненні злочину агресії, то тут суд виходив з наступного: «враховуючи потреби Міністерства оборони рф, винний розроблював нормативно-правову базу та надавав відповідні вказівки підлеглим співробітникам, створював умови для того, щоб переміщувати угруповування зс рф та інші збройні формування країни-агресора за пріоритетним графіком рухомим залізничним складом в сторону українського державного кордону та безпосередньо на українську територію, яка тимчасово перебуває в окупації рф» [20].

Докази у цій справі були наступні: пояснення свідків, відеозаписи, накази, листи, протоколи огляду, сайти з мережі Інтернет [20].

При розгляді даної справи обвинувачений також був відсутнім [20].

Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 15 вересня 2025 року.

За цим вирокком обвинуваченим був командувач Уральським округом військ національної гвардії рф, що мав військове звання генерал-лейтенант. І знову ж таки, тут наявною є некоректна формула кваліфікації – за ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437 КК України. Підкреслимо – в таких випадках достатньо інкримінування особі вчинення кримінального правопорушення лише за ч. 2 ст. 437 КК України.

У тексті вироку безпосередньо йдеться про наступне: «судом було встановлено, що на території Херсонської області та міста Херсон діяли військові підрозділи національної гвардії рф, які очолював винний, генерал-лейтенант, у період, не пізніше ніж з 28 лютого по червень 2022 року. Його призначили на посаду командира ВПУ ГВ (С) «ЮГ» та відрядили до Херсонської області на вказаний період часу для того, аби він організовував окупацію та надавав військову допомогу підтримання правопорядку та встановлення окупаційної влади.

Тому винний, перебуваючи на вищезазначеній посаді, будучи керівником управління військовими силами та оперативним командиром, втілюючи управління та планування підпорядкованими засобами та силами, умисно діючи, перебуваючи у попередній змові групи осіб, в якій перебували і особи, щодо яких в окреме провадження були виділені матеріали, усвідомлюючи, що отримані розпорядження та накази були явно злочинними, так само як і його подальші власні дії носили злочинний характер та також, що настання тяжких наслідків є можливим, включаючи загибель людей, і, навіть, цивільного населення, шляхом використання методів ведення війни, які є забороненими міжнародним правом, усвідомлюючи, що своїми діями він руйнує український державний порядок та устрій, посягає на українську цілісність територій та суверенітет, метою чого є зміна її меж території через здійснення окупації суверенних українських територій: міста Херсон та Херсонської області, недотримуючись норм міжнародного права, керував ВПУ ГВ (С) «ЮГ» та підрозділами, які були йому підпорядко-

вані. До складу цих підрозділів входило 4 тактичні групи, 1 окремий загін спеціального призначення, 1 оперативна група. Отже, винний здійснював та організував на території Херсонської області агресивні воєнні дії, використовуючи зброю та озброєння вищезазначених підрозділів.

[...]

Можна констатувати, що винний, протягом вчинення злочину збройної агресії рф проти української держави, перебуваючи у змові з іншими особами, усвідомлював значення власних дій, наслідків, які можуть настати, та прагнув, щоб вони настали, забезпечив та організував ведення на території Херсонської області агресивних воєнних дій підрозділами, які були підпорядковані національній гвардії рф. Такі дії явно суперечили завданням та функціям національної гвардії рф, порушували вимоги міжнародного права, військових звичаїв та законів, а також становили злочини проти честі, волі, здоров'я, життя, гідності особи» [21].

Докази в даній справі були наступні:

- посилання в мережі Інтернет;
- відео-ролики з сайту «Youtube»;
- протоколи огляду;
- довідки;
- показання свідків;
- відповіді на запити [21].

В розглядуваній справі цікавим є обґрунтування віднесення обвинуваченого до суб'єкта складу кримінального правопорушення, що закріплено у ч. 2 ст. 437 КК України. Зокрема, текст вироку містить наступні положення: «суд переконаний, що власне факт того, що винного відрядили до Південного військового округу та призначили командиром допоміжного пункту управління по Херсону на нетривалий час, що становить незрівнянно нижчу посаду, винному було присвоєно у якості заохочення військове звання «генерал-лейтенант». Це дозволяє оцінити особистість винного як особу командира, який може контролювати підлеглий склад підрозділів ефективно та, вочевидь, мати реальний вплив на процеси військово-політичного характеру, які мають зв'язок з веденням агресивних воєнних дій на територіях Херсонської області, що перебували в окупації» [21].

При розгляді цієї справи обвинувачений також був відсутнім [21].

Підсумовуючи, ми виокремлюємо такі тенденції правозастосовної судової практики у справах щодо кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, що міститься у ст. 347 КК України:

– випадки, коли при посиланні на формулу кваліфікації суди недоречно зазначають ст. 28 КК України, є непоодинокими, що суперечить теоретичним та правозастосовним рекомендаціям щодо написання формули кваліфікації;

– як правило, суди досліджують фактичні можливості винних, наявність у них відповідних повноважень, які дозволяли б вчиняти діяння об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, яке регламентовано у ст. 347 КК України;

– у всіх розглянутих нами вироках кримінальне провадження відбувалося за відсутності обвинуваченого, так зване «in absentia»;

– систему доказової бази доведеності вини у вчиненні кримінального правопорушення, що міститься у ст. 347 КК України становили: публікації в соціальній мережі «Телеграм»; публікації в мережі Інтернет; показання свідків; рапорти; списки особового складу; дані рапортів; дані судової ролі; дані інформаційної довідки; дані протоколу за результатами проведення негласної (слідчої) розшукової дії; протоколи огляду документів та приміщень; відео-ролики на сайті «Youtube»; протоколи з оглядів місця події; довідка військових спеціалістів Міжвідомчої робочої групи при Офісі Генерального прокурора; накази; листи; відповіді на запити.

3. Розуміння злочину агресії в міжнародному кримінальному законодавстві

3.1. Розуміння злочину агресії в міжнародних нормативних джерелах

Формування принципу заборони агресивної війни відбулося лише у ХХ столітті. До цього періоду міжнародне право не містило самого поняття агресії як протиправного діяння. Активізація розроблення міжнародно-правових норм у цій сфері значною мірою була зумовлена наслідками двох світових воєн. Важливим етапом у закріпленні заборони війни як інструменту національної політики став чинний і

нині Пакт Бріана–Келлога 1928 року (Паризький пакт). Він був першою багатосторонньою угодою, в якій держави відмовилися від війни як способу вирішення міжнародних спорів. Відтоді у міжнародному праві утвердилася загальна норма, що фактично замінила «право на війну» принципом миру та заклала основу заборони агресивної війни [22].

Разом із тим у тексті Пакту використовується термін «війна», але його визначення не наводиться, а сам документ за змістом має радше декларативний характер. Держави-учасниці фактично погодилися з трьома ключовими положеннями: засудження війни у якості засобу, що може вирішити міжнародні спори, відмова від її застосування у взаємовідносинах як інструменту національної політики та визнання необхідності врегулювання конфліктів виключно мирними засобами [22]. Однак подальший розвиток подій показав обмежену ефективність цього акта: вже невдовзі Японія, Німеччина та Італія грубо його порушили.

Водночас ідея щодо необхідності заборонити використання в міжнародних відносинах сили продовжувала розвиватися та отримала нове закріплення у Статуті Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) після Другої світової війни. Замість поняття «війна», у Статуті ООН використовуються терміни «акт агресії», «агресія» та «агресивна політика». Водночас у самому Статуті відсутнє їх чітке визначення – в ньому міститься лише загальний припис про те, що всі держави не мають застосовувати погрозу силою або її використання проти політичної незалежності чи територіальної цілісності інших держав, так само як від будь-яких дій, несумісних із цілями ООН (ч. 4 ст. 2) [23]. Це положення зазвичай тлумачиться як загальна заборона застосування сили і визнається нормою звичаєвого міжнародного права, що має обов'язковий характер для всіх держав, незалежно від того, є вони членами ООН чи ні.

Згідно зі ст. 39 Статуту ООН, саме Рада Безпеки уповноважена встановлювати факт існування загрози миру, його порушення або акту агресії та визначати, якими мають бути заходи реагування для того, щоб підтримати або відновити міжнародну безпеку та мир. В той самий час Статутом передбачено окремі винятки щодо загальної заборони використання сили, зокрема, коли Рада Безпеки вирішила провести колек-

тивні заходи або дії міжнародних організацій чи держав, що наділені відповідними повноваженнями. Крім того, ст. 51 закріплює невід'ємне державне право держав на колективну чи індивідуальну самооборону, у випадку, якщо на них буде здійснено збройний напад, до того часу, поки Радою Безпеки не буде вжито необхідних заходів. При цьому держави зобов'язані негайно повідомляти Раду Безпеки про такі дії, які не повинні обмежувати її повноваження щодо підтримання миру.

Таким чином, до заборонених Статутом ООН форм застосування сили слід відносити насамперед збройний напад однієї держави на іншу, який зумовлює недотримання основоположних принципів міжнародного права [24, с. 134].

Попри це, чітке нормативне розуміння агресії було закріплено лише у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, прийнятій у 1974 році. Згідно зі ст. 1, агресія – це застосування збройної сили державою проти територіальної цілісності, суверенітету чи політичної незалежності іншої держави або будь-яким іншим способом, що суперечить Статуту ООН. Отже, використання сили визнається актом агресії за існування двох умов: існування міжнародного конфлікту та порушення цілей і принципів Статуту ООН [25, с. 197].

Проте, навіть за наявності такого визначення ООН залишає за собою право розширювати перелік дій, які підлягають під розуміння актів агресії, а також визначати агресора, беручи до уваги кожний конкретний випадок. Це фактично створює можливість вибіркового застосування відповідних норм і зберігає певну гнучкість у міжнародно-правовому регулюванні. У результаті міжнародне право певною мірою зберігає простір для політичного маневру у питаннях застосування сили. Показово, що після Нюрнберзького трибуналу міжнародні судові органи не ухвалювали вироків саме за злочин агресії. Певні недоліки спостерігаються і у визначенні цього злочину в Римському статуті Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), що може ускладнювати його практичне застосування. МКС поширив свою юрисдикцію щодо злочину агресії лише з 17 липня 2019 року, тобто через рік після того, як стали чинними відповідні положення Статуту. Відповідно до Римського статуту, злочин агресії пов'язується з підготовкою, плануванням, ініціюванням або здійснення особою, яка має можливість фактичного контролю чи керування військовими

або політичними державними діями, акту агресії, що за своїм масштабом, характером і тяжкістю становить грубе порушення Статуту ООН [26; 25, с. 197-198].

Таке формулювання істотно звужує коло осіб, які можуть бути притягнуті до міжнародної кримінальної відповідальності за те, що ними було вчинено злочин агресії. Йдеться, фактично, насамперед про осіб керівного рівня, які приймають рішення та віддають накази. Водночас використання категорії «грубе порушення Статуту ООН» створює певну прогалину, оскільки дозволяє притягувати до відповідальності не за всі акти агресії, а лише за ті, що визнаються такими, що грубо порушують Статут. Через це залишається невизначеним, чи застосовуватимуть Рада Безпеки ООН і МКС критерій «грубості» як кваліфікуючу ознаку та за якими саме підставами буде встановлюватися ступінь такого порушення.

Водночас вироблення універсального нормативного визначення агресії є надзвичайно складним завданням, зокрема через необхідність досягнення міжнародного консенсусу. Саме тому міжнародне співтовариство досі фактично спирається на визначення агресії 1974 року, яке, попри формальну прийнятність, на практиці продемонструвало певну юридичну недосконалість. Нове ж визначення, сформоване у межах Римського статуту, через тривалий процес погодження між державами вже не повністю відповідає сучасним формам і методам ведення агресивної війни. А тому, частина дій, що за своєю суттю є проявами агресії, може залишатися поза належною правовою оцінкою.

Зокрема, сучасний кіберпростір має значний потенціал впливу, співмірний із традиційними військовими засобами, однак кібер- та інформаційні операції, які здатні загрожувати міжнародному миру і безпеці, наразі не отримали чіткої кваліфікації у межах норм про агресію. Аналогічно, хоча феномен гібридної війни активно досліджується науковцями та визнається у політичному дискурсі, міжнародне право досі не містить його нормативного визначення або чіткого переліку складових елементів. У результаті відсутність відповідного правового регулювання ускладнює юридичну оцінку асиметричних конфліктів і неконвенційних способів ведення війни. За таких умов держави, що стали об'єктом подібної агресії, зокрема Україна, вимушені здійснювати пошук шляхів, за яких можливим буде притягнути винних до від-

повідальності, беручи до уваги застарілі або неповні норми міжнародного права [25, с. 198].

Отже, на міжнародному рівні нормативній регламентації злочину агресії присвячені наступні акти – Пакт Бріана–Келлога, Статут ООН, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН та Римський статут МКС.

3.2. Теоретичний аспект розуміння злочину агресії як міжнародного кримінального правопорушення

Доктрина міжнародно-правової відповідальності за злочин агресії належить до однієї з найбільш складних і водночас динамічних сфер сучасної науки міжнародного права. Її специфіка полягає у поєднанні двох взаємопов'язаних складових – індивідуальної кримінальної відповідальності окремих осіб та відповідальності держави як суб'єкта міжнародного права. Якщо класична теорія, започаткована Г. Гроцієм, розглядала відповідальність передусім як обов'язок держави компенсувати завдану шкоду, а подальший розвиток цих ідей (зокрема у працях Ем. де Ваттеля) зводився до двостороннього підходу, за яким право на відшкодування належало лише постраждалій державі, то сучасне розуміння суттєво еволюціонувало. Нині повноцінно реагувати на акт агресії можливо лише на міжнародному рівні, оскільки національні правові системи обмежені за своїм змістом і не охоплюють усіх аспектів протиправної діяльності держави чи її вищого керівництва [27, с. 112].

Національні юрисдикції здатні забезпечити притягнення до кримінальної відповідальності лише окремих фізичних осіб, що є причетними до реалізації агресивної політики – виконавців наказів або посадових осіб, які перевищили свої повноваження. В той самий час міжнародним правом була сформована цілісна система відповідальності, що охоплює як індивідуальний, так і державний рівні. У межах міжнародно-правової відповідальності держава несе політичні, матеріальні та репутаційні наслідки, тоді як індивідуальною кримінальною відповідальністю забезпечується притягнення конкретних осіб до відповідальності, які ухвалювали рішення або віддавали накази щодо ведення агресивної війни [27, с. 113].

Принцип невизнання імунітетів щодо осіб, винних у міжнародних злочинах, має в цьому контексті особливе значення. Якщо раніше

міжнародне право виходило з недоторканності глав держав та членів уряду, то сучасна практика міжнародного кримінального правосуддя - від Нюрнберзького трибуналу до діяльності МКС – підтверджує, що службове становище не є підставою звільнення від відповідальності за воєнні злочини, агресію чи злочини проти людяності. Саме завдяки тому, що імунітети є відсутніми, забезпечуються ефективні механізми реалізації принципу пріоритету міжнародного права та притягнення до відповідальності [27, с. 113].

Водночас ця доктрина характеризується не лише каральним елементом, а й елементом превентивним. Усвідомленню невідворотності покарання, ризику міжнародної ізоляції та застосування політичних, економічних або навіть військових санкцій є притаманним стримувальний ефект. Система колективної безпеки функціонує як механізм запобігання агресії, змушуючи потенційного агресора оцінювати можливі негативні наслідки - від дипломатичного тиску до переслідування його керівництва на міжнародному рівні. Тому інститут відповідальності виконує не лише функцію реагування на вже вчинене правопорушення, а й сприяє підтриманню міжнародного миру та стабільності.

Сучасні міжнародні відносини свідчать про трансформацію агресії, яка вже не обмежується виключно військовими формами. Розвиток технологій і інформаційного простору зумовив появу нових її проявів – кібернетичних, інформаційних, економічних впливів, що у сукупності формують феномен гібридної війни. Розглядувані дії можуть завдавати шкоди, яка є співмірною з воєнними засобами, пов'язаними з традиціями, і створюють виклики для чинних механізмів міжнародно-правової кваліфікації. Додаткову загрозу становить можливість застосування заборонених видів зброї – хімічної, біологічної чи навіть ядерної.

Тому доктрина міжнародно-правової відповідальності набуває універсального характеру, оскільки злочин агресії посягає не лише на інтереси окремої держави, а й на основи міжнародної безпеки та миру як спільної цінності всього людства.

Оцінюючи положення статті 8 bis Статуту МКС щодо злочину агресії, А.М. Лященко пише, що, за своїми ознаками, вони частково співпадають з характеристиками об'єктивної сторони кримінального правопорушення, що є регламентованою у ст. 437 КК України.

Це дозволяти вважати, що поняття «агресії», використане у Статуті МКС, є близьким за змістом до поняття «агресивна війна», закріпленого у національному законодавстві.

Водночас така змістова близькість не означає повної тотожності, оскільки саме кримінальне законодавство України визначає перелік діянь, які визнаються кримінальними правопорушеннями, а також встановлює відповідальність за їх вчинення. Враховуючи міжнародно-правовий зміст поняття «агресивна війна», що стосується міждержавних відносин, його тлумачення має здійснюватися з урахуванням норм міжнародних джерел, охоплюючи положення Статуту ООН та відповідні резолюції [24, с. 135].

Таким чином, агресивну війну доцільно розглядати як застосування державою збройної сили проти територіальної цілісності, суверенітету або політичної незалежності іншої держави чи в інший спосіб, що суперечить Статуту ООН. Вона проявляється у формі конкретних актів агресії, до яких належать: збройний напад на іншу державну територію; її окупація або анексія; бомбардування чи інше використання зброї; блокада узбережжя або портів; напади на інші державні збройні сили; використання власної території для здійснення агресії проти третьої держави; а також направлення або підтримка збройних формувань, які здійснюють насильницькі дії, співмірні з переліченими актами.

3.3. Проблематика притягнення до кримінальної відповідальності за злочин агресії в практиці міжнародних судових установ

Проблематика притягнення за злочин агресії до відповідальності має наступне підґрунтя: після діяльності Нюрнберзького та Токійського трибуналів у міжнародному праві фактично не існувало органу, який би поширював свою юрисдикцію на цей вид злочину. Отже, сьогодні вперше за майже вісімдесят років здійснюється спроба створити відповідний механізм, відсутність якого тривалий час пояснювалася низкою факторів, зокрема політичними обставинами та періодом Холодної війни.

Водночас виникає питання: якщо відповідні повноваження має МКС, то чому Україна наполягає на створенні окремого спеціального трибуналу? Причиною слугує те, що дійсне визначення злочину агре-

сії та механізм реалізації юрисдикції МКС є суттєво обмеженими. Згідно з положеннями Римського статуту (зокрема статті 8 bis, а також статей 15 bis і 15 ter), Суд може здійснювати юрисдикцію щодо цього злочину лише у двох ситуаціях: по-перше, коли і держава-агресор, і держава-жертва ратифікували Статут та Кампальські поправки 2010 року; по-друге, коли ситуацію передає Рада Безпеки ООН на розгляд МКС, що в сучасних умовах є практично нереалізованим.

Саме тому Україна ініціювала створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії, який був вчинений проти України, як окремого судового органу з відповідною юрисдикцією. Міжнародна спільнота вже висловила значну політичну підтримку цієї ідеї. Так, вона закріплена у пункті 7 «Відновлення справедливості» Формули миру Президента України. Ця Формула миру підтримали рішення парламентських асамблей міжнародних організацій, національні парламенти, висновки Європейської Ради та резолюції Європейського парламенту. Таким чином, питання створення такого трибуналу включене до міжнародного порядку денного, включаючи найвищий рівень [28].

Крім того, вже понад рік функціонує спеціальна координаційна група (Core Group), яка займається напрацюванням моделі такого трибуналу. До її складу входять представники низки міжнародних організацій і близько 40 держав, зокрема Ради Європи та Європейського Союзу. Основна мета цієї групи полягає у пошуку найбільш ефективного формату створення відповідного судового органу.

Важливим кроком стало також створення Міжнародного центру з кримінального переслідування за злочин агресії проти України (ІСРА), що діє у Гаазі на базі Євроюсту. У межах його роботи представники різних держав і Офісу прокурора МКС здійснюють координацію розслідувань, формуючи спільні підходи до документування цього злочину. Подібний міжнародний механізм співпраці фактично не мав аналогів із часів післявоєнних трибуналів середини ХХ століття, а напрацьовані матеріали мають стати основою для діяльності майбутнього трибуналу.

Суттєве значення має й рішення Комітету міністрів Ради Європи, прийняте 30 квітня 2024 року. Ним було доручено Генеральному секретарю підготувати проекти установчих документів для трибуналу.

Мова йде, зокрема, про проєкт угоди між Радою Європи та Україною, модель розширеної часткової угоди щодо фінансування й адміністрування, а також проєкт статуту майбутнього органу. Відповідні напрацювання вже обговорювалися в межах зустрічей Core Group. Такий підхід розглядається як один із найбільш реалістичних, враховуючи роль Ради Європи як провідної регіональної організації, членом якої раніше була й держава-агресор. Водночас робота не обмежується лише європейським рівнем, а передбачає залучення ширшого кола держав [28].

Важливо враховувати, що незалежно від обраної моделі створення трибуналу, ключові засади його діяльності визначатимуться у статуті. Саме цей документ, який традиційно є складовою угоди про створення судового органу, встановлює його юрисдикцію, структуру та процедури, тому погодження його положень є вирішальним етапом у створенні трибуналу.

В основі цих зусиль лежить усвідомлення того, що злочин агресії фактично уособлює відповідальність за сам факт війни. Як підкреслювалося ще у вирокі Нюрнберзького трибуналу, це найтяжчий міжнародний злочин, оскільки він охоплює в собі сукупність усіх інших злочинів. Відповідно, притягнення до відповідальності за вчинення агресії означає встановлення відповідальності за всю війну в цілому – за всі її епізоди від початку до завершення.

Таким чином, створення спеціального міжнародного трибуналу розглядається як додатковий інструмент до вже існуючих механізмів, зокрема національного правосуддя та діяльності МКС, спрямований на те, аби забезпечити повну та ефективну відповідальність за злочин агресії [28].

Безумовно, у цьому контексті ключовим є питання функціональних і персональних імунітетів. Згідно з принципами міжнародного права, які езагально визначені, національним судам не належать повноваження притягати до кримінальної відповідальності так звану «Трійку» – главу держави, міністра закордонних справ та главу уряду. А тому створення механізму, здатного подолати персональні імунітети цих осіб, є надзвичайно складним, але необхідним завданням. Водночас не менш важливими залишаються і функціональні імунітети, які поширюються, зокрема, на колишніх представників «Трійки», так

само як і на інших високопосадовців, таких як міністр оборони, секретар ради безпеки, міністр внутрішніх справ тощо. На нашу думку, спеціальний міжнародний трибунал повинен мати можливість долати такі імунітети, оскільки злочин агресії вчиняється не лише вищим політичним керівництвом, а й особами, які реалізують відповідні рішення та накази [28].

Наразі триває робота в межах Комісії міжнародного права ООН над Проектом статей щодо імунітетів державних посадових осіб від кримінальної юрисдикції іноземної країни. В той самий час проєкт статті 7 щодо злочину агресії поки не включає перелік діянь, щодо яких функціональні імунітети не застосовуються. Українська позиція сформульована таким чином, що цей підхід не відповідає сучасному стану міжнародного права. Відповідні зауваження були подані як у письмовій формі, так і озвучені під час засідань Шостого комітету Генеральної Асамблеї ООН. Україна наполягає на тому, що функціональні імунітети не повинні поширювати свою дію на злочин агресії та мають бути подолані в межах діяльності майбутнього спеціального трибуналу [28].

Загалом ситуації, які мають відношення до агресивної війни російської федерації проти України, є специфічними. Даний конфлікт отримав чітку кваліфікацію як акт агресії у резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, що має вагоме як юридичне, так і політичне значення. Така міжнародна оцінка виступає важливим аргументом у питанні подолання як персональних, так і функціональних імунітетів [28].

Злочин агресії має особливу природу, оскільки він безпосередньо пов'язаний із політичними рішеннями найвищого державного керівництва. У випадку масштабної війни в Європі, яка визнається агресією міжнародним співтовариством, виникає унікальна (*sui generis*) правова ситуація, що потребує пошуку відповідних правових механізмів реагування [28].

Попри складність цього завдання, існують підстави вважати, що створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України є досяжною метою. За наявності належної міжнародної підтримки, політичної волі партнерів, а також активної позиції українського суспільства і правничої спільноти, реалізація цієї ініціативи є цілком можливою.

4. Висновки

1. Можна виокремити наступні особливості регламентації злочину агресії в чинному українському кримінальному законодавстві:

- ч. 2 ст. 437 КК України не належить до кваліфікованих складів кримінального правопорушення (злочину), як це часто буває в інших нормах, що розташовані в Особливій частині КК України – досліджувана норма є абсолютно самостійною, хоча й охоплюється поняттям «злочин агресії»;

– особливості, пов'язані з чинністю закону про кримінальну відповідальність щодо випадків, коли кримінальні правопорушення було вчинено особами без громадянства чи іноземцями за межами України;

– особливості притягнення військових командирів, інших осіб, що фактично є прирівняними до військових командирів, а також – інших начальників до кримінальної відповідальності;

– особливості, пов'язані з підставами притягнення до кримінальної відповідальності у ситуаціях, коли закінчуються строки давності;

– особливості щодо того, коли призначається покарання за кримінальне правопорушення, яке не було закінчено;

– особливості призначення більш м'якого покарання, ніж воно є передбаченим законом;

– особливості випадків, коли особа може підлягати звільненню від відбування покарання через те, що строки давності, протягом яких обвинувальний вирок може бути виконаний, закінчилися;

– особливості підстав застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

2. Особливості нормативного регулювання злочину агресії в тексті чинного українського кримінально-процесуального законодавства полягають в наступному:

– особливості, пов'язані з застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою у випадку, коли особа є підозрюваним або обвинуваченим у вчиненні злочину, що міститься у ст. 437 КК України;

– специфіка порядку внесення прокурором або слідчим відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про юридичну особу, якщо до неї мають бути застосовані заходи кримінально-правового характеру;

– особливості підслідності;

– особливості здійснення спеціального досудового розслідування.

3. Нами було описано основні елементи складу злочину агресії – об’єкт, об’єктивна сторона, суб’єктивна сторона і суб’єкт. Водночас, розуміння суб’єкту злочину агресії є досить дискусійним, що було відображено в роботі.

4. Підсумувавши погляди дослідників, можемо виокремити наступну систему ознак терміну «війна» з доктринальних позицій: 1) війна – це соціально-політичне суспільне явище; 2) сторонами війни можуть бути народи, держави, нації, соціальні групи та класи; 3) чинниками війни можуть бути економічні, суспільно-політичні, ідеологічні, релігійні, територіальні, національні та інші протиріччя; 4) для вирішення вищезазначених протиріччя сторонами війни використовується зброя та інші насильницькі засоби.

5. Нами було проведено порівняльне правове дослідження нормативного розуміння поняття «воєнний стан», закріпленого у Законах України «Про оборону України» та «Про правовий режим воєнного стану». Як результат, нами було констатовано, що спільними ознаками для розуміння поняття, що розглядається, є характеристика правового режиму воєнного стану, сфера дії воєнного стану, випадки, за яких є можливим запровадження воєнного стану, характеристика обмеження конституційних свобод і прав громадянина та людини та законних інтересів і прав юридичних осіб, а відмінними – перелік суб’єктів, які наділяються особливими повноваженнями на період дії воєнного стану, та спрямованість повноважень, якими наділяються відповідні суб’єкти.

6. У роботі звертається увага на те, що воєнний стан розуміється крізь призму поняття особливого правового режиму, а не особливого періоду, тому плутати ці поняття не варто. Ми пояснюємо це наступним чином: особливому правовому режиму притаманними є система правових норм, які враховують особливості, які виникли через воєнні дії, в той самий час особливий період – це проміжок часу, який характеризується фактичною дією особливого правового режиму воєнного стану.

7. Щодо співвідношення понять стан війни та воєнний стан, позиція автора наступна: воєнний стан – це саме правове оформлення, правовий режим стану війни. Тобто стан війни – це фактичні суспільні

відносини, що виникають у зв'язку зі збройною агресією між державами чи іншими суб'єктами, а воєнний стан – це юридична фіксація таких суспільних відносин.

8. Можна виокремити наступні тенденції правозастосовної судової практики у справах щодо кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, що міститься у ст. 347 КК України:

- випадки, коли при посиланні на формулу кваліфікації суди недоречно зазначають ст. 28 КК України, є непоодинокими, що суперечить теоретичним та правозастосовним рекомендаціям щодо написання формули кваліфікації;

- як правило, суди досліджують фактичні можливості винних, наявність у них відповідних повноважень, які дозволяли б вчинити діяння об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, яке закріплене у ст. 347 КК України;

- у всіх розглянутих нами вироках кримінальне провадження відбувалося за відсутності обвинуваченого, так зване «in absentia»;

- систему доказової бази доведеності вини у вчиненні кримінального правопорушення, що міститься у ст. 347 КК України становили: публікації в соціальній мережі «Телеграм»; публікації в мережі Інтернет; показання свідків; рапорти; списки особового складу; дані рапортів; дані судової ролі; дані інформаційної довідки; дані протоколу за результатами проведення негласної (слідчої) розшукової дії; протоколи огляду документів та приміщень; протоколи з оглядів місця події; довідка військових спеціалістів Міжвідомчої робочої групи при Офісі Генерального прокурора; відео-ролики на сайті «Youtube»; накази; листи; відповіді на запити.

9. На міжнародному рівні нормативній регламентації злочину агресії присвячені наступні акти – Пакт Бріана–Келлога, Статут ООН, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН та Римський статут МКС.

10. З доктринальних позицій, враховуючи міжнародне кримінальне право, агресивну війну доцільно розглядати як застосування державою збройної сили проти територіальної цілісності, суверенітету або політичної незалежності іншої держави чи в інший спосіб, що суперечить Статуту ООН. Вона проявляється у формі конкретних актів агресії, до яких належать: збройний напад на іншу державну територію; її окупація або анексія; бомбардування чи інше використання зброї;

блокада узбережжя або портів; напади на інші державні збройні сили; використання власної території для здійснення агресії проти третьої держави; а також направлення або підтримка збройних формувань, які здійснюють насильницькі дії, співмірні з переліченими актами.

11. Проблематика притягнення за злочин агресії до кримінальної відповідальності в практиці міжнародних судових установ полягає в наступному. По-перше, після діяльності Нюрнберзького та Токійського трибуналів фактично у міжнародному праві був відсутній орган, що мав би юрисдикцію щодо цього злочину (минуло майже вісімдесят років). По-друге, МКС поширює власну юрисдикцію щодо цього злочину лише у двох випадках: 1) коли і держава-агресор, і держава-жертва ратифікували Статут та Кампальські поправки 2010 року; 2) коли Рада Безпеки ООН передає ситуацію на розгляд МКС, що в сучасних умовах є практично нереалізованим.

Попри складність цього завдання, існують підстави вважати, що створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України є досяжною метою. За наявності належної міжнародної підтримки, політичної волі партнерів, а також активної позиції українського суспільства і правничої спільноти, реалізація цієї ініціативи є цілком можливою.

12. Чинне законодавство України, в контексті ст. 437 КК України, передбачає нормативне розуміння лише терміну «воєнний конфлікт». Водночас нормативного закріплення термінів «агресивні воєнні дії» та «агресивна війна» в чинному законодавстві України немає, що потребує подальших наукових розробок.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Том 2. Розділ XX. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст.436-447). Стаття 437. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни. URL: <https://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-437-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1>

0%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%E2%80%99%D1%8F%D0%B7%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D0%B0-%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 16.04.2026).

4. Прокопенко В. Науково-практичний коментар до ст. 437 Кримінального кодексу України. 2014. URL: <https://www.jurists.org.ua/criminal-law/2091-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-437-krimlnalnego-kodeksu-ukrayini.html> (дата звернення: 16.04.2026).

5. Доктрина в судовій практиці. тлумачення змісту діянь, зазначених у ст. 437 Кримінального кодексу України (злочин агресії), на національному рівні має певний рівень автономії від їхнього тлумачення в міжнародному праві. Витяг з постанови Великої Палати Верховного Суду від 28.02.2024 у справі № 415/2182/20. *Право України*. 2025. № 5. С. 178-181.

6. ВП ВС визначила критерії суб'єкта злочину, передбаченого ст. 437 КК України (планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни), і сформулювала висновки щодо кваліфікації дій, вчинених під час збройного конфлікту. 2024. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/press-centr/news/1579535/> (дата звернення: 16.04.2026).

7. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

8. Політологія: Довідник. За ред. М. І. Обушного. Київ : Довіра, 2004. 599 с.

9. Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття: Зб. наук. статей. За ред. С. В. Кульчицького. Київ : Інс-т історії Укр., 2004. 100 с.

10. Сірий С. Сутність понять «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 124-134.

11. Кириченко С.О., Лобко М.М., Семененко В.М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 9-16.

12. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

13. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

14. Топольницький В.В., Тична Б.М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час». *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 91-99.

15. Цицора В. Співвідношення понять «воєнний стан» та «стан війни» за законодавством України. *Адміністративне право і процес*. 2025. № 2. С. 45-60.

16. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

17. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 20 січня 2026 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133514403> (дата звернення: 15.04.2026).

18. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 14 січня 2026 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133365623> (дата звернення: 15.04.2026).

19. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 5 листопада 2025 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131611952> (дата звернення: 15.04.2026).

20. Вирок Святошинського районного суду міста Києва від 2 жовтня 2025 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130695210> (дата звернення: 15.04.2026).

21. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 15 вересня 2025 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130314259> (дата звернення: 15.04.2026).

22. Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана-Келлога) від 27 серпня 1928 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_647#Text (дата звернення: 15.04.2026).

23. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року. *Офіційний вісник України*. 2025. № 70. Стаття 4849. Код акта 133937/2025.

24. Лященко А.М. Поняття «агресивна війна»: сутність і структура феномена. *Часопис Київського університету права*. 2024. № 2. С. 133-136.

25. Маляр Г. Проблема визначення злочину агресії у вітчизняному законодавстві та міжнародному праві. *Military Science*. 2025. № 3 (3). С. 195-201.

26. Римський статут Міжнародного кримінального суду. 1998. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. №№ 1-2. Стор. 2. Ст. 1.

27. Волощук Т.О. Доктрина міжнародно-правової відповідальності за злочин агресії та проблеми легітимізації спеціального трибуналу для переслідування вищого політичного та військового керівництва рф. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 5. С. 111-117.

28. Кориневич А. Відповідальність за злочин агресії проти України: міжнародний і національний виміри. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/533/vidpovidalnist> (дата звернення: 15.04.2026).

References:

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] (2001) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 25-26, st. 131. (in Ukrainian)

2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] (2012) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 9-10, № 11-12, № 13, st. 88. (in Ukrainian)

3. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. Tom 2. Rozdil KhKh. Zlochyny proty myru, bezpeky liudstva ta mizhnarodnoho pravoporiadku (st.436-447). Stattia 437. Planuvannya, pidhotovka, rozviazuvannya

ta vedennia ahresyvnoi viiny [Scientific and Practical Commentary on the Criminal Code of Ukraine. Volume 2. Section XX. Crimes against peace, security of mankind and international law and order (Art. 436-447). Article 437. Planning, preparation, initiation and waging of aggressive war]. Available at: <https://meگو.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-437-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%E2%80%99%D1%8F%D0%B7%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D0%B0-%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

4. Prokopenko V. (2014) Naukovo-praktychnyi komentar do st. 437 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on art. 437 of the Criminal Code of Ukraine]. Available at: <https://www.jurists.org.ua/criminal-law/2091-naukovo-praktichnyy-komentar-do-st-437-kryminalnogo-kodeksu-ukrayini.html> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

5. Doktryna v sudovii praktytsi. tlumachennia zmistu diian, zaznachenykh u st. 437 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy (zlochyn ahresii), na natsionalnomu rivni maie pevnyi riven avtonomii vid yikhnoho tlumachennia v mizhnarodnomu pravi. Vytiah z postanovy Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 28.02.2024 u spravi № 415/2182/20 [Doctrine in judicial practice. interpretation of the content of the acts specified in art. 437 of the Criminal Code of Ukraine (crime of aggression), at the national level has a certain level of autonomy from their interpretation in international law. Extract from the resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 28.02.2024 in case No. 415/2182/20]. (2025) *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, vol. 5, pp. 178-181. (in Ukrainian)

6. VP VS vyznachyla kryterii subiekta zlochynu, peredbachenoho st. 437 KK Ukrainy (planuvannia, pidhotovka, rozviazuvannia ta vedennia ahresyvnoi viiny), i sformuluvala vysnovky shchodo kvalifikatsii dii, vchynenykh pid chas zbroinoho konfliktu [The Supreme Court of Ukraine determined the criteria for the subject of the crime provided for in Art. 437 of the Criminal Code of Ukraine (planning, preparation, initiation and waging of an aggressive war), and formulated conclusions on the qualification of actions committed during the armed conflict] (2024) Available at: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1579535/> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

7. Shemshuchenko Yu. S., Babkina V.D., Horbatenko V.P. (ed) (2004) *Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk* [Political Science Encyclopedic Dictionary]. Kyiv: Heneza. 736 p. (in Ukrainian)

8. Obushnyi M.I. (ed) (2004) *Politolohiia: Dovidnyk* [Political Science: Handbook]. Kyiv: Dovira, 2004. 599 p. (in Ukrainian)

9. Kulchytskiy S.V. (ed) (2004) *Voienni konflikty drugoi polovyny XX stolittia: Zb. nauk. statei* [Military conflicts of the second half of the 20th century: Collection of scientific articles]. Kyiv: Ins-t istorii Ukr. 100 p. (in Ukrainian)

10. Siryi S. (2006) *Sutnist poniat «lokalna viina» i «voiennyi konflikt» ta yikh typolohiia* [The essence of the concepts of «local war» and «military conflict» and their typology]. *Politychnyi menedzhment – Political management*, vol. 4, pp. 124-134. (in Ukrainian)

11. Kyrychenko S.O., Lobko M.M., Semenenko V.M. (2019) *Shchodo pytannia pravohorezhymu voiennoho stanu stanu viiny* [On the issue of the legal regime of martial law and the state of war]. *Nauka i oborona – Science and Defense*, vol. 2, pp. 9-16. (in Ukrainian)

12. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy [On the Defense of Ukraine: Law of Ukraine] (1991) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 9, st. 106. (in Ukrainian)

13. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine] (2015) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 28, st. 250. (in Ukrainian)

14. Topolnitskiy V.V., Tychna B.M. (2019) *Problemy pravovoho rehuliuвання poniat «voiennyi stan», «stan viiny» ta «voiennyi chas»* [Problems of legal regulation of the concepts of «martial law», «state of war» and «wartime»]. *Pravova pozystiia – Legal position*, vol. 4 (25), pp. 91–99. (in Ukrainian)

15. Tsytsiura V. (2025) *Spivvidnoshennia poniat «voiennyi stan» ta «stan viiny» za zakonodavstvom Ukrainy* [The correlation of the concepts of «martial law» and «state of war» under the legislation of Ukraine]. *Administrativne pravo i protses – Administrative law and process*, vol. 2, pp. 45-60. (in Ukrainian)

16. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy [On the national security of Ukraine: Law of Ukraine] (2018) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 31, st. 241. (in Ukrainian)

17. Vyrook Khersonskoho miskoho sudu Khersonskoi oblasti [Verdict of the Kherson City Court of the Kherson region] (2026) Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133514403> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

18. Vyrook Khersonskoho miskoho sudu Khersonskoi oblasti [Verdict of the Kherson City Court of the Kherson region] (2026) Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133365623> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

19. Vyrook Shevchenkivskoho raionnoho sudu mista Kyieva [Verdict of the Shevchenkivskiy District Court of Kyiv] (2025) Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131611952> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

20. Vyrook Sviatoshynskoho raionnoho sudu mista Kyieva [Verdict of the Svyatoshynskiy District Court of Kyiv] (2025) Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130695210> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

21. Vyrok Khersonskoho miskoho sudu Khersonskoi oblasti [Verdict of the Kherson City Court of the Kherson Region] (2025) Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130314259> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

22. Dohovor pro zaboronu viiny yak zasobu natsionalnoi polityky (Pakt Briana-Kelloha) [Treaty on the Prohibition of War as a Means of National Policy (Kellogg-Briand Pact)] (1928) Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_647#Text (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)

23. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii [Charter of the United Nations] (1945) *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*. № 70. Stattia 4849. Kod akta 133937/2025. (in Ukrainian)

24. Liashchenko A.M. (2024) Poniattia «ahresyvna viina»: sutnist i struktura fenomena [The concept of «aggressive war»: the essence and structure of the phenomenon]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, vol. 2, pp. 133-136. (in Ukrainian)

25. Maliar H. (2025) Problema vyznachennia zlochynu ahresii u vitchyznianomu zakonodavstvi ta mizhnarodnomu pravi [The problem of defining the crime of aggression in domestic legislation and international law]. *Military Science*, vol. 3 (3), pp. 195-201. (in Ukrainian)

26. Rymskyi statut Mizhnarodnoho kryminalnogo sudu [The Rome Statute of the International Criminal Court] (1998) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, №№ 1-2, stor. 2, st. 1. (in Ukrainian)

27. Voloshchuk T.O. (2025) Doktryna mizhnarodno-pravovoi vidpovidalnosti za zlochyn ahresii ta problemy lehitymatsii spetsialnogo trybunalu dlia peresliduvannia vyshchoho politychnoho ta viiskovoho kerivnytstva rf [The doctrine of international legal responsibility for the crime of aggression and the problems of legitimizing a special tribunal for the prosecution of the highest political and military leadership of the Russian Federation]. *Juris Europensis Scientia*, vol. 5, pp. 111-117. (in Ukrainian)

28. Korynevych A. Vidpovidalnist za zlochyn ahresii proty Ukrainy: mizhnarodnyi i natsionalnyi vymiry [Responsibility for the crime of aggression against Ukraine: international and national dimensions]. Available at: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/533/vidpovidalnist> (accessed April 16, 2026) (in Ukrainian)